

ФИЛОСОФИЙН ЭХ ЗОХИОЛ ОРЧУУЛАХ ТУХАЙД: ЛОГИК-ФИЛОСОФИЙН ТРАКТАТ ЗОХИОЛЫН ЖИШЭЭН ДЭЭР

М.Отгонбаяр⁵⁶

С.Бүжинлхам⁵⁷

Abstract: *This paper argues that the translation of philosophical texts is not a technical exercise but an interpretive act, drawing on the experience of translating Wittgenstein's Tractatus Logico-Philosophicus into Mongolian. Philosophical translation differs from both technical and literary translation. Unlike technical translation, it cannot rely on standardized terminology, since philosophers frequently assign new meanings to ordinary words or repurpose existing terms for their own systems. Unlike literary translation, it must prioritize conceptual precision and the logical structure of the argument over aesthetic effect. As Parks observes, philosophers “use ordinary words in a new, technical sense,” making it impossible to translate without first understanding the thinker's system as a whole. This means that every translational choice reflects a philosophical reading of the source text, and the translator, as Rée argues, “cannot duck the duty of interpretation.” This interpretive dimension is illustrated through two key terms in the Tractatus. The German Satz, which in everyday usage simply means “sentence,” carries an interconnected cluster of meanings in Wittgenstein's text, including proposition, statement, and remark. The choice to render it consistently as “proposition” rather than “sentence” reflects an alignment with the analytic tradition and with Russell's framing of the work as a contribution to logical philosophy. The German Bild, while meaning “picture” or “image” in everyday usage, is the central term of Wittgenstein's picture theory of meaning. Comparison of English and Russian translations reveals that the choice between “картина” and “образ,” or between “the form of representation” and “the pictorial form,” reflects not stylistic preference but divergent philosophical readings of what kind of thing a Bild is in Wittgenstein's philosophical system. Rather than following any single source translation throughout, our Mongolian translation drew selectively on five English and Russian versions according to what each context demanded. This practice is itself evidence that translation is interpretation.*

Түлхүүр үг: Хэллэг, зураг, тайлбарлахуй, логик анализ, техникийн нэр томьёо

УДИРТГАЛ

Орчуулга бол зөвхөн нэг хэлний үгийг нөгөө хэлний үгээр орлуулах техник ажил бус, харин орчуулагчаас задлан шинжилгээ, оновчтой сонголт болон тухайн салбарын онол, арга зүйн гүнзгий бөгөөд өргөн мэдлэг шаарддаг бүтээлч үйл ажиллагаа билээ. Энэхүү бүтээлч үйл ажиллагаа нь орчуулах бүтээл философийн аль салбарын, түүхийн аль үеийнх, мөн зохиогчийн бичлэгийн стиль зэргээс хамааран харилцан адилгүй байдаг. Тухайлбал философийн эх зохиолын орчуулгын онцлогийг хэл шинжээч Жералд Паркс “Философийн эх зохиолын орчуулгыг юун түүрүүнд “техникийн” гэгдэх бусад эх сурвалжуудаас тодорхой байдлаар ялгаж болдог. Философийн бичвэрт тусгай нэр томьёо, мэргэжлийн илэрхийлэл ашигладаг боловч тэдгээрийг анагаах ухаан, хууль эрх зүй эсвэл инженерчлэлийн техникийн эх сурвалжуудтай нэгтгэн бүлэглэж болохгүй. Учир нь философичид өөрсдөө шинэ нэр томьёо зохиох, хуучин үгэнд шинэ утга оноох, ерийн хэрэглээний үгийг өөр техник утгаар ашиглах зэргээр хэлийг бүтээлчээр

⁵⁶ Ph.D, МУИС, ШУС, ХУС, Философи шашин судлалын тэнхим, ORCID:0009-0008-3250-5448

⁵⁷ Магистр, МУИС, ШУС, ХУС, Философи шашин судлалын тэнхим, ORCID: 0009-0001-4983-3586

өөрчилж байдаг.” хэмээн тодорхойлсон байдаг (Parks, 2004, p. 1). Тухайлбал И.Кант “интуици” хэмээх үгийг зөн совин, мэдрэмж гэх нийтлэг утгаар биш харин перцепцтэй холбож, аливаа туршлагыг төрүүлж буй түүхий өгөгдөл гэдэг утгаар хэрэглэсэн байдаг. Гэтэл XX зууны прагматистууд интуицийг соёлд өгөгдмөл зуршлын үр дүн тул мэдлэгийн эх сурвалж хэмээн үзэхээс татгалздаг. Ийнхүү нэг үг, ойлголт философийн өөр өөр уламжлалд эрс ялгаатай утга, функцтэй байх нь цөөн биш тохиолддог.

Эндээс харахад философийн ойлголт, нэр томъёо нь тухайн сэтгэгчийн боловсруулсан онолын баримтлал, сэтгэлгээний онцлогтой салшгүй холбоотой байдгаараа нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн нэг мөр утгатай шинжлэх ухааны тогтсон нэр томъёоноос ялгардаг аж. Энэ талаараа зохиогч нь хэн бэ гэдгийг харгалзах шаардлага гардаг уран зохиолын орчуулгатай төстэй. Гэвч уран зохиолын орчуулга нь тухайн “илэрхийллийг бүрэн дүүрэн өөриймшүүлэх” болон “уран сайхны ур дүй”-г эрхэмлэдэг (Gorlée, 2019, p. 78) бол философид ойлголтын чанд байдал ба аргументын логик бүтцийг хадгалахыг тэргүүнд тавьдаг. Тиймээс ч “философийн орчуулгад утга санааны тодорхойгүй байдлаас зайлсхийхийн тулд “хэлбэрийн дүйцэл”⁵⁸-ийн стандартыг баримтлах” (Gorlée, 2019, p. 79) нь түгээмэл байдаг. Философийн орчуулга нь ойлголтын онч тодорхой байдал болон хэлний бүтээлч хэрэглээг зэрэг шаарддаг. Ийнхүү “юуг, хэрхэн” хэлж буйг оновчтой буулгахын тулд орчуулагч тухайн философийн уламжлал, сэтгэгчийн сэтгэлгээний онцлогийг харгалзахын зэрэгцээ зорилтот хэлэнд яаж нутагшихыг бодолцдог. Иймээс философийн бичвэрийг орчуулахдаа ямар бүтцээр, хэрхэн найруулж, нэр томъёог хэрхэн онож буулгах, ямар үгийг сонгох вэ гэдэг нь хэлний чадамж төдийгүй философийн мэдлэг шаардах юм. Орчуулагч биеэ даасан, өөрийн үзэл бодол, үндэслэлээ илэрхийлж буй зохиогч биш боловч сонголт хийж буй тохиолдол бүр нь тухайн бичвэрийг философийн аль уламжлалын хүрээнд, хэрхэн тайлж уншиж буйг илэрхийлэх тул “философийн бүтээлийн орчуулагч нь тайлбарлахуйн (интерпретацийн) үүргээс хэзээ ч бултах боломжгүй” (Rée, 2001, p. 230) юм. Ийм учраас философийн эх зохиолын орчуулгад тайлбарлахуй багагүй хувь эзэлдэг. Гэхдээ тайлбар хийнэ гэдэг нь орчуулагч өөрийн бүтээлч талыг сурталчилж, бичвэрийг хэрхэн тайлж уншиж буйгаа уншигчид тулган тунхаглана гэсэн үг биш юм. Харин ч өөр нэгэн уншигчид уг бичвэрийг өөрийнхөөрөө тайлан унших, эх бичвэртэй бие даан ажиллах “орон зай”-г хэвээр үлдээхийн тулд хянуур ажиллах явдал билээ.

Логик философийн трактатыг монгол хэлнээ орчуулсан тухайд

Философийн эх зохиолын орчуулгын эдгээр онцлог хэлний тухай философич Людвиг Витгенштейний “Логик-философийн трактат” зохиолыг монгол хэлнээ орчуулж (М.Отгонбаяр), редакторласан (С.Бүжинлхам) бидний ажилд хэрхэн илэрснийг илтгэн тайлбарлах зорилго тавив.

XX зууны философийн хамгийн нөлөө бүхий бичвэрүүдийн нэг болох энэхүү бүтээлд хэл ба ертөнцийн харилцан хамаарлыг логик бүтцээр дамжуулан тайлбарлахыг зорьсон юм. Людвиг Витгенштейний философи үзлийг “эхэн” ба “хожуу үе” хэмээн хуваадаг агаад энэхүү бүтээл нь эхэн үеийнх юм.

2021 онд монгол хувилбар нь хэвлэгдсэн тус бүтээлийг бид эх герман хэлнээс нь орчуулаагүй боловч, англи хэлний хоёр (Ч.К. Огдэн ба Ф.П. Рамсей 1922; Д.Ф. Пийрс ба Б.Ф. МакГүйннэсс 1961), орос хэлний гурван (М.С. Козлова ба Ю.А. Асеев 1994; В.П. Руднев 2005;

⁵⁸ Нидагийн (Nida, 1964) тодорхойлсноор формал дүйцүүлэлт гэдэг нь эх бичвэрийн бүтэц, хэлзүй болон нэр томъёонд аль болох ойр байхыг эрхэмлэдэг стратеги юм. Харин үүний эсрэгээр динамик дүйцүүлэлт нь орчуулж буй хэлний илэрхийллийн онцлогийг эн тэргүүнд тавьдаг бөгөөд энэ нь орчуулагчид найруулгыг тухайн соёлын хэм хэмжээнд нутагшуулах бололцоог илүү олгодог (Gorlée, 2019, p. 78) аж.

И.Добронравов, Д.Лахути ба В.Н.Садовский 2008⁵⁹) (Витгенштейн, 2021, хууд. V) өөр орчуулгыг зэрэгцүүлэн үзэж, харьцуулах замаар монгол хэлнээ буулгасан юм.

“Трактат өөрөө ямар нэгэн үндэслэл, тайлбаргүй, тунхагласан шинжтэй. 1-ээс 7 хүртэл эрэмбэлэн дугаарласан ⁶⁰ хэллэгүүдээс бүтсэн, логик, метафизик, эпистемологи, хэлний философи зэрэг философийн олон салбарт хамаарах асуудлыг хөндсөн, зарим тохиолдолд бүр зөрчилтэй тайлбаруудтай бөгөөд философийн хамгийн халуун маргаан, хэлэлцүүлгийн талбар болж ирсэн” (Витгенштейн, 2021, хууд. VIII) гэдгийг харгалзвас уг бүтээлийн орчуулгын аль ч хувилбараас орчуулагч философи тайлбарыг хэрхэн хийж буйг тод харах боломжтой бичвэр юм. Эхэн үеийн Витгенштейн ердийн, өдөр тутмын хэлээр бичсэн байдгаараа философидох явцдаа шинэ ойлголт нэр томьёо зохиож ашигладаг Кант, Хайдеггер, Гуссерль зэрэг философичдоос ялгардаг. Гэвч дохио тэмдэг зүйч (семиотикч) Горлээгийн ажигласнаар тэрхүү ерийн хэл нь “философийн төрөлжсөн мета-хэл рүү огцом шилждэг” онцлогтой (Gorlée, 2019, p. 77). Энэхүү шилжилтийг ойлгохын тулд хэлний түвшний ялгааг зааглая. Ердийн хэл гэдэг нь бодит байдлыг тэмдэглэж, зааж буй объектын хэл юм. Харин мета хэл гэдэг нь энэхүү объектын хэлний тухай хэл юм. Тухайлбал “Цас цагаан” гэх өгүүлбэр нь цасны тухай хэлж буй тул ердийн буюу объектын хэл бол, “Цас цагаан гэдэг нь үнэн өгүүлбэр юм” гэх тохиолдолд энэхүү үнэн өгүүлбэр гэдэг нь объектын хэлний тухай илэрхийлэмж юм. Рассэл ЛФТ-ын удиртгалд “Хэлтэй уягдах олон янз асуудал байдаг. ... Дөрөвт, тухайн баримт(жишээлбэл өгүүлбэр) нь өөр нэг баримттай ямар нэг холбоотой байж сая нөгөө баримтынхаа симбол болж чадах вэ гэх асуулт. Энэ сүүлийн асуулт болбоос Ноён Витгенштейний анхаарлыг татсан логик асуулт юм” (Витгенштейн, 2021, хууд. XIV) хэмээн бичсэнчлэн уг бүтээл нь хэлэнд логикийн үүднээс хийсэн анализ тул энэ бүтээлд хэлний тухай онолын ойлголтууд нэлээд бий. Эдгээр нь нэг талаас “мета-тэмдэг” (Morris 1971, as cited in Gorlee, 2019.105) болох агаад нөгөө талаас Витгенштейний философидолтын техник ойлголтууд юм. Гэхдээ мета тэмдэг бүр техник нэр томьёо авч, техник нэр томьёо бүр мета тэмдэг байдаггүй тул уг илтгэлд бид ерөнхийлөн Витгенштейн хэрхэн нийтлэг хэрэглэдэг үгст онолын, өөр өөр утга оноосонд анхаарлаа хандууллаа.

Satz “хэллэг” үү, “өгүүлбэр” үү?

ЛФТ-ыг 2023 онд англи хэлэнд орчуулсан философич М.Бийни “герман хэлэн дэх философийн бичвэрүүдэд буй *Satz*”-ийн орчуулга маргаан дагуулсаар ирсэн бөгөөд, энэ үг нь философийн хувьд тун ач холбогдолтой тул судлаачид өөрсдийн байр суурийг хатуу баримталдгаас үүдэлтэй” (Beaney, 2025, p. 1) хэмээн онцолжээ. Герман хэлний энэ үг бол өгүүлбэр эсвэл хөгжмийн хэллэг (musical phrase) гэсэн утгатай боловч ЛФТ-д хам сэдвээс нь хамаарч хэллэг/бодомж (proposition), өгүүлбэр (sentence), мэдэгдэл (statement) тэмдэглэл (remark) гэх мэт “хоорондоо уялдаатай олон утга”-аар (Beaney, 2025, p. 4) ордог.

Стокхоф, Ван дер Дуэс нар *Satz* гэх үгийг англи хэлэнд орчуулахад тохирох оносон үг байхгүй” тул “өгүүлбэр” (sentence), “умга бүхий өгүүлбэр” (meaningful sentence), “мэдэгдэл” (statement), “тэмдэглэл” (remark) (Stokhof & van der Does 2025, p. 7) зэргээр хам сэдвээс нь хамаарч ялгаатай орчуулахыг санал болгосон байдаг. Тэдний хувьд орчуулга бол “ямагт тайлбарлахуй байдаг” бөгөөд “философийн эх бичвэрийн утга нь хэзээ ч шулуухан тодорхой байдаггүй” (Stokhof & van der Does 2025, pp. 8-9) тул тухайн хэллэгт аль утгаар орсныг тооцон уян хатан хандах нь зүйтэй аж.

⁵⁹ И.Добронравов, Д.Лахути нар 1958 онд орос хэлэнд орчуулж хэвлүүлснийг 2008 онд В.Н.Садовский засаж хэвлүүлсэн.

⁶⁰ Дашрамд дурдахад энэхүү бүтээл нь ийнхүү эрэмбэлэн дугаарласан хэллэгүүдээс бүрддэг тул эшлэхдээ хэллэгийн дугаарыг дурдаж эшилдэг, Логик-Философийн Трактатыг ЛФТ хэмээн товчилдог нийтлэг туршлагыг уг илтгэлд баримтлалаа.

Монгол орчуулгын эх болгон ашигласан англи болон орос хувилбаруудад уг үгийг хэрхэн орчуулсныг жишээ болгон “4. Der Gedanke ist der sinnvolle Satz” хэмээх дөрөвдүгээр хэллэгийг орчуулсан хувилбаруудыг хүснэгтлэв.

Хүснэгт 1 (Витгенштейн, 2021, хууд. VI)

Орчуулагч(ид)	Он	Орчуулсан хувилбар
Ф.П.Рамсей ба Ч.К. Огдэн	1922	The thought is the significant <i>proposition</i> .
Д.Ф. Пийрс ба Б.Ф. МакГүйннэсс	1961	A thought is a <i>proposition</i> with sense.
М.С. Козлова ба Ю.А. Асеев	1994	Мысль — осмысленное <i>предложение</i> .
В.П. Руднев	2005	Мысль есть осмысленное <i>предложение</i> .

ЛФТ-ийн “Satz”-ыг англи хэлэнд “proposition”, орос хэлэнд “предложение” өгүүлбэр хэмээн ялгаатай орчуулсан байна. Хэл дамнан орчуулж буй бидэнд ч ийнхүү “proposition”-ийг “хэллэг гэх үү, өгүүлбэр гэх үү” хэмээх сонголт мөн адил тулгарсан юм. Логик, математик логикийн бүтээлүүдэд “proposition”-ийг орос хэлэнд “высказывание” хэмээн орчуулсныг манай математикч, логикчид тухайлбал Д.Баттөмөр багш “хэллэг” хэмээн орчуулж хэвшсэн (Д.Баттөмөр, 1999) (М.Отгонбаяр, 2016) туршлагыг даган бид энэ үгийг “хэллэг” хэмээн орчууллаа.

Ф.П. Рамсей ба Ч.К.Огдэн нар *Satz*-г ЛФТ-ийн 2.0201-д “statement” бусад тохиолдолд “proposition” хэмээн ялгаж орчуулсныг дагасан болно. Учир Б.Рассэлийн ЛФТ-ын удиртгал үгэнд бичсэнчлэн бид энэхүү бүтээлийг логик-философийн бичвэр хэмээх талаас нь харж, аналитик уламжлалыг баримтлан, логик утгаар ойлгох нь онол-арга зүйн ач холбогдолтой хэмээн үзсэн юм. Мөн Ф.П. Рамсей болон Ч.К. Огдэн нарын орчуулгын явцад Л.Витгенштейн өөрөө санал зөвлөгөө өгч оролцсон нь тэр үеийн захидал харилцааг цуглуулсан “Логик-Философийн Трактат бүтээлийн англи орчуулгын тухай Ч.К.Огдэнд бичсэн захидал” (Wittgenstein, L. (1973). *Letters to C. K. Ogden With Comments on the English Translation of the Tractatus Logico-Philosophicus*. Oxford: Basil Blackwell) хэмээх бүтээлээс тодорхой харагддаг.

Бид ЛФТ-ийн “2.0201. Нийлмэлийн тухай аливаа баталмал өгүүлбэр нь түүний бүтцийн хэсгүүдийн тухай баталмал өгүүлбэр болон нийлмэл байдлыг нь бүрэн тоочин бичдэг хэллэгүүдэд задардаг” хэмээн орчуулж, “баталмал өгүүлбэр” гэх үгийн дор зүүлт тайлбар бичиж хавсаргасан. Бусад тохиолдолд хэллэг, тухайлбал “4. Сэтгэхүй бол утга бүхий хэллэг мөн” хэмээн орчуулсан.

Монгол хэлний хэллэг хэмээх үг нь ерийн хэрэглээнд “хэлэх үйлийн нэр, хэлэх ярих явдал, явц, хэлэх, бичих арга барил, найруулга, өгүүлбэрээс бага тогтмол утга санаа бүхий үгсийн холбоо” (ШУА) зэрэг хэлзүйн утгатай. Харин логик математикийн талбарт өгүүлбэр буюу “бодомж бол ямар нэгэн юманд тодорхой шинж, харилцаа байгаа эсэхийг батлах юм уу үгүйсгэх байдлаар илэрхийлдэг сэтгэхүйн хэлбэр” (М.Отгонбаяр, 2016, хууд. 16), “хэллэг бол хоёр юм уу түүнээс дээш тооны энгийн бодомжоос логик холбооснуудын тусламжтайгаар бүтдэг (М.Отгонбаяр, 2016, хууд. 78) хэмээн логик бүтцийн үүднээс тодорхойлжээ.

Bild “зураг” уу, “дүр” үү?

Орчуулга бол тайлбарлахуй болохыг батлах өөр нэг жишээ бол “Bild” юм. Герман хэлний өдөр тутмын хэрэглээнд уг үг нь “зураг” (*picture*) эсвэл “дүрс” (*image*) гэсэн утгатай. ЛФТ-д энэ ойлголт нь Витгенштейний утгын тухай зураглалын онолын (*picture theory of meaning*) үндсэн тулгуур багана болдог. Утгын тухай зураглалын онолыг ЛФТ-ын 2.12-д дурдсанчлан “Зураг бол бодит байдлын загвар мөн” буюу зураг аливааг тоочин дүрсэлж буйтай адил, хэллэг нь бодит байдлыг төлөөлдөг гэх санаа гэж тоймлон өгүүлж болно. Орчуулгын эх сурвалж болгон ашигласан англи болон орос орчуулгын хувилбаруудад уг ойлголтыг хэрхэн буулгасныг харуулахын тулд “2.15. Dass sich die Elemente des Bildes in bestimmter Art und Weise zu einander

verhalten stellt vor, dass sich die Sachen so zu einander verhalten. Dieser Zusammenhang der Elemente des Bildes heisse seine Struktur und ihre Möglichkeit seine *Form der Abbildung*.” гэх хэллэгийг жишээ болгон авч, хоёрдугаар хүснэгтэд нэгтгэн харууллаа.

Орчуулагч(ид)	Он	Орчуулсан хувилбар
Ф.П.Рамсэй ба Ч.К. Огдэн	1922	2.15. That the elements of the <i>picture</i> are combined with one another in a definite way, represents that the things are so combined with one another. This connexion of the elements of the picture is called its structure, and the possibility of this structure is called <i>the form of representation of the picture</i> .
Д.Ф. Пийрс ба Б.Ф. МакГүйннэсс	1961	2.15.The fact the elements of a <i>picture</i> are related to one another in a determinate way represents that things are related to one another in the same way. Let us call this connexion of its elements the structure of the picture, and let us call the possibility of this structure <i>the pictorial form of the picture</i> .
М.С. Козлова ба Ю.А. Асеев	1994	2.15.Определенное соотношение элементов в <i>картине</i> – представление о том, что так соотносится друг с другом вещи. Назовем эту связь элементов картины его структурой, а возможность такой структуры – формой изображения, <i>присущей данной картине</i> .
В.П. Руднев	2005	2.15. То, что элементы <i>образа</i> соединяются друг с другом определенным способом, показывает что, так же соединяются друг с другом вещи. Эта связь элементов образа называются его структурой, а возможность этой структуры – <i>формой отображений этого образа</i> .

Хүснэгт 2 (Витгенштейн, 2021, хууд. VII)

Эндээс харахад англи орчуулгын хоёр хувилбарт “*Bild*”-ыг “*picture*” хэмээн орчуулсан байна. Гэхдээ ЛФТ-ыг герман хэлээс ахин англи хэлэнд 2024 онд орчуулсан Сёрлзын бичсэнээр герман хэлнээ энэ үг нь “*Bilden*” буюу “*хэлбэржүүлэх, хэвшүүлэх, бүтээх*” гэсэн утгатай үйл үгээс гаралтай агаад, динамик шинжтэй ажээ. Тиймээс статик, төлөөлөл гэсэн коннотаци(дам утга) бүхий “*picture*” гэх үгээс илүүтэй “*image*” (Searls, 2024)-г сонгох нь оновчтой хэмээн үзжээ. Орос орчуулгын тухайд М.С.Козлова ба Ю.А. Асеев нар харааны, статик гэдэг коннотаци бүхий “*картина*” гэх үгийг сонгосон бол Руднев англи хэлний “*image*”-тэй илүү ойр, оюун санаалаг, динамик шинжтэй “*образ*” гэх үгээр орчуулжээ. Эдгээр ялгаа нь найруулга зүй, хэлзүйн сонголтоос илүүтэйгээр философийн үзэл хандлагын ялгаа, орчуулагчид Витгенштейний философийг хэрхэн ойлгож буйн илрэл болох нь энэ үгтэй холбоотой “*Form der Abbildung*” гэх үгийн орчуулгаас бүр тод харагдана.

Витгенштейн зургийн элементүүдийн хоорондын тодорхой харилцаа болох “бүтэц” болон бодит байдалтай таарах бололцоот “бүтэц” хоёрыг ялгаж байсан агаад “*Abbildung*” гэх нэр томъёо нь харааны (pictorial) болон математик-логик руу хазайсан (mapping) гэх аль алины утгыг агуулдаг (Torres-Martínez, 2019, p. 16)”.

М.С. Козлова ба Ю.А. Асеев нарын хувьд харааны талыг онцолсон, хуулбар, ижил төстэй байдлыг илэрхийлсэн “*форма изображения картины*” (зургийн дүрслэх хэлбэр) гэдэг утгаар *Form der Abbildung*-г орчуулсан нь хэллэг бол зурагтай яг адил гэх шууд утгыг заахад тохиромжтой аж.

Харин В.П. Руднев “форма отображения образа” (дүрийн тусгалын хэлбэр) гэж ялгаатай орчуулсан байна. Нэг талаас орос хэлний “отображение” гэдэг үгийг “функц” эсвэл “газрын зураг буулгах” гэдэг утгаар ихэвчлэн ашиглах тохиолдол байдгийг бодолцвоос хэллэг нь бодит байдлыг зүгээр нэг тоочиж, дүрсэлдэггүй харин формал, бүтэцчилсэн байдлаар буулгаж зурагладаг гэх санаа бий. Нөгөө талаас марксист философийн тусгалын онолын “отображение” гэдэг ойлголт орос хэлэн дэх философийн ном зохиолуудад их тохиолддог байдгийг бас бодолцох учиртай.

Ф.П. Рамсей болон Ч.К.Огдэн нар “*the form of representation of the picture*” (зургийн төлөөллийн хэлбэр) хэмээх үгийг ашигласнаараа тэд *Abbildung*-ийг *Form*-оос тусдаа нэр үг хэмээн үзэж, хэлбэр гэдэг нь төлөөллийн бололцоо юм гэх санааг илэрхийлжээ. Өөрөөр хэлбэл тэдний хувьд хэлбэр бол модаль, харилцаат ойлголт байна. Д.Ф. Пийрс ба Б.Ф. МакГүйннэсийн “*the pictorial form of the picture*” (зургийн зурган хэлбэр) хэмээн орчуулсан хувилбарт төлөөлөл бол үйл ажиллагаа гэх санаа тод томруун илэрхийлэхгүй агаад энэ нь зураг гэх санаандаа шингэн оржээ. Түүнчлэн зургийн зурган хэлбэр гэх нь энд мета анализ, мета асуудал ярьж буйг тод томруунаар илтгэх аж.

Монгол орчуулгын хувьд Пийрс ба МакГүйннэс нарын орчуулгын хувилбарыг баримталж, 2.15. “Зургийн элементүүд бие биетэйгээ тодорхой аргаар нэгдэж байгаа нь юмс бас бие биетэйгээ тийм холбоотойг харуулдаг. Зургийн элементүүдийн энэ холбоог түүний бүтэц гээ. Энэ бүтцийн бололцоог нь зургийн зурган хэлбэр гээ” хэмээн буулгасан юм. ЛФТ-д буй “*Bild*”-г монгол хэлнээ зураг гэхээс гадна “*дүр*” хэмээн орчуулах тохиолдол байдаг агаад тухайлбал Ц.Гомбосүрэн профессор “Энэ зохиолд өгүүлсэн “дүр” бол өгүүлбэрийн хэсэг бүр нь “юмны байршлын” холбогдох хэсэг тус бүрд тохирохуй мөн” (Ц.Гомбосүрэн, 2010, хууд. 117) хэмээн тайлбарласан нь бий. Бидний хувьд марксист философи тэр тусмаа тусгалын онолд бодит байдлын субъектив хуулбарыг “дүр” хэмээн тайлбарладаг болохыг тооцон, энэ утгаас өөрөөр хэрэглэхийг зорьсон тул “зураг” хэмээн орчуулсан юм. “*Form der Abbildung*”-ийн тухайд “зургийн зурган хэлбэр” гэх давтсан, төлөөлөл гэх үгээ зурагт шингээсэн хувилбарын оронд “зураглах хэлбэр” хэмээн динамик, үйл бүхий хувилбар байвал зохистой байсан байж мэдэх юм. Ийнхүү орчуулга бол бүтээлч үйл явц болох нь орчуулгын багийнхан эргэн лавлаж харахад өөр хувилбар санаанд бууж буй явдал ч бататгах мэт. Гэхдээ энэ нь монгол уншигчийн хувьд танил, үйлдэлд чиглэсэн утга бүхий зураглах хэлбэр гэх хувилбарыг сонгох уу, эсвэл энд логик бүтцийн тухай мета асуудлыг хөндөж буй дохио болох зургийн зурган хэлбэр нь оновчтой юу гэх эргэцүүлэлд хөтлөх аж.

ДҮГНЭЛТ

Энэхүү илтгэлдээ бид философийн орчуулга нь техникийн орчуулга, уран зохиолын орчуулгаас ялгаатай агаад тодорхой утгаар философи тайлбар болохыг харуулахыг зорилоо. Үүний тулд Логик Философийн Трактат бүтээлд буй “*Satz*”, “*Bild*” хэмээх үгсийн англи болон орос бас өөрсдийн монгол орчуулгын хувилбарыг харьцуулан шинжиллээ.

Уг харьцуулалтаас харахад орчуулгын хувилбарын зөрүү нь хэл найруулгын сонголт төдий бус харин бичвэрийг философийн өөр өөр өнцгөөс тайлан уншиж буйн илрэл аж. Тухайлбал “*Satz*”-ийг “хэллэг/бодомж” (proposition) гэж буулгах нь Витгенштейн бол аналитик уламжлалын төлөөлөгч гэдгийг онцолж буй хэрэг. Харин “*Form der Abbildung*”-ийг логик бүтцийн дүрслэх-төлөөллийн тал “зургийн төлөөллийн хэлбэр” (*the form of representation of the picture*) гэхээсээ зургийн тухай зураг болж буй мета талыг онцолж “зургийн зурган хэлбэр” (*the pictorial form of the picture*) гэж буулгасан юм.

Мөн англи болон орос хэлний орчуулгын өөр өөр эх сурвалжаас аль нэгийг нь онцлон сонголгүй, тухайн хам сэдэвт оновчтой гэж үзсэн хувилбараа ялган баримталж ажилласан болно.

Хэрэв орчуулга нь нэг хэлээс нөгөөд буулгах дамжуулалт төдий бол “нэг” л зөв эх сурвалж байх байсан. Гэтэл ийнхүү ээлжлэн сонгох явц нь тайлбарлахуйн шинжтэй байна.

НОМ ЗҮЙ

- Beaney, M. (2025). Responding to the ‘Satz’-challenge: A reply to Martin Stokhof and Jaap van der Does. *Nordic Wittgenstein Review*, 14, Beaney 1-13.
- Gorlée, D. (2019). How to wrestle with the translation of Wittgenstein’s writings. In P. Oliveira, A. Pichler, & A. Moreno (Eds.), *Wittgenstein in/on Translation* (pp. 77-125). Campinas: UNICAMP.
- Parks, G. (2004). *The Translation of Philosophical Texts*. Semantic Scholar: <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Translation-of-Philosophical-Texts-Parks/ce7d25d7855b819ac1fcc72d2d2770fade6a1a19>-ээс Гаргасан
- Rée, J. (2001). The Translation of Philosophy. *New Literary History*, 32(2), 223-257.
- Searls, D. (2024 оны 2 14). *Translating Philosophy: The Case of Wittgenstein’s Tractatus*. World Without Borders: <https://wordswithoutborders.org/read/article/2024-02/translating-philosophy-the-case-of-wittgensteins-tractatus-damion-searls/>-ээс Гаргасан
- Stokhof, M., & van der Does, J. (2025). The ‘Satz’-challenge: A note on Michael Beaney’s translation of Wittgenstein’s Tractatus. *Nordic Wittgenstein Review*, Stokhof & Van der Does 1-13.
- Torres-Martínez, S. (2019). A semiotic translation of the term “Bild” in both the Tractatus Logico-Philosophicus and The Philosophical Investigations. *Semiotica*, 1-21.
- Wittgenstein, L. (1922). *Tractatus Logico-Philosophicus*. (C. K. Ogden, Орч.) London.
- Wittgenstein, L. (1973). *Letters to C. K. Ogden With Comments on the English Translation of the Tractatus Logico-Philosophicus*. Oxford: Basil Blackwell
- Витгенштейн, Л. (2021). *Логик-Философийн Трактат*. (М.Отгонбаяр, Орч.) Улаанбаатар: МУИС-ийн хэвлэх үйлдвэр.
- Д.Батгөмөр. (1999). *Логик бодлого ба хэллэгийн логик*. Улаанбаатар.
- М.Отгонбаяр. (2016). *Логик*. Улаанбаатар: МУИС-ийн хэвлэх үйлдвэр.
- Ц.Гомбосүрэн. (2010). *Хэлний философи ба хэл шинжлэлийн (лингвистик) философи*. Улаанбаатар: МУИС-ийн хэвлэх үйлдвэр.